

Framsynt medicinsk tänkare förbluffar eftervärlden

Barbara Newman, ed. **Voice of the living light. Hildegard of Bingen and her world.** 279 sidor. Berkeley: University of California Press, 1998. ISBN 0-520-21758-6.

Recensent: Bertil B Fredholm, professor, institutionen för fysiologi och farmakologi, Karolinska institutet, Stockholm, samt medicinsk redaktör, Läkartidningen.

År 1106 genomdrev den viljestarka 12-åriga adelsflickan Jutta von Sponheim att hon skulle »viga sitt liv åt Kristus». Den avlägset besläktade då 8-åriga Hildegard von Bingen fick följa med som följeslagare. Åtta år senare tog de båda flickorna det formella steget in i klosterlivet.

Jutta etablerade sig som abedissa och vördad lärare och mentor för en grupp nunnor. Hennes inflytande över Hildegard von Bingen var troligen stort tills hon dukade under för en konstant späkning, som synes ha gått över gränsen till självtortyr.

Vid 40 års ålder tog Hildegard över ansvaret över den lilla gruppen nunnor och lyckades snart, genom ett skickligt politiskt agerande, etablera ett nytt och större kloster. Hon verkade som ledare för detta till sin död vid 81 års ålder. Då hade antalet systrar vuxit till den grad att ett andra kloster etablerats på motsatta Rhenstranden.

Nydanare och visionär

Hildegard gjorde sig känd i den dåtida kristenheten som en av de främsta visionärerna. I sina publicerade visioner (trilogin »Scivias», »Liber vite meritoum», »Liber divinatorum operum») lyckas hon å ena sidan rikta kritik mot mycket i dåtidens kyrkoliv och å den andra hålla sig i Benediktinernas moderata huvudfåra.

Hennes teologiska skriftställer i väckte samtidens och eftervärldens respekt, och hon fungerade definitivt som en nydanare av det liturgiska livet i ett nunnekloster. Hon förde slutligen en in-

tensiv korrespondens med samtidens kyrkoledare inklusive Bernard av Clairvaux.

Kompositör

Idag är hon nog mest känd för sin musik för damkör. En serie inspelningar av denna musik – tolkningar, för vi vet naturligtvis inte alls precis hur den lät – har blivit bästsäljare.

Bland de i huvudsak liturgiska styckena finns också dramatisk musik. Till den gruppen kan räknas »Ordo virtutum» (»Ett spel om dygder») som var hennes posthuma hyllning till sin protegé (och kanske mer?) Richardis. Hon skrev inte bara musiken utan också texten och visade betydande talang som poet.

Betydande medicinsk skribent

Den volym om Hildegard som sammanställts av Barbara Newman, en av de främsta kännarna av Hildegard, speglar i välskrivna och informativa kapitel alla dessa drag i den komplexa och remarkabla personligheten. Det som gör att boken kan speciellt anbefallas Läkartidningens läsare är att Hildegard av Bingen förutom allt annat var en betydande medicinsk skribent. Detta visas i ett ytterst intressant kapitel skrivet av Florens Eliza Glaze som disputerat vid Duke university under 1998 på en avhandling om Hildegard och medeltidens medicin.

Hennes medicinska skrifter (»Causae et curae» och »Physica») visar en god förtrogenhet med samtidens främsta medicinska vetande. Detta kan förefalla remarkabelt då Hildegard knappast reste och då de böcker som fanns måste spridas genom långsam kopiering för hand.

Kanske klostren i själva verket fungerade som repositorium för medicinskt vetande därigenom att böckerna, ofta översättningar från grekiskan via latin, gjordes just i klostren. Även om en fokusering på läkekonst förbjöds av en påvlig bulla några år innan Hildegard startade sitt kloster bedrevs givetvis en omfattande sjukvård inom klostrets murar. Detta gav Hildegard en viss praktisk kunskap.

Medicinen en del i världsuffattningen

Hennes medicinska skrifter är emellertid inte framför allt praktiska utan teoretiska. Hennes beskrivningar av de olika kroppsorganens funktioner och

sjukdomars orsaker är betydligt mer teoretiskt ingående än vad som var brukligt på medeltiden och inte direkt användbara för sjukvård inom klostrets ram. Det som är utmärkande är emellertid inte att hon samlat vetande om olika kroppsfunktioner i hälsa och sjukdom utan att Hildegard sätter in medicinen som en integrerad del i en världsuffattning.

Hon började med att beskriva skapelsen som helhet och först därefter människan, som skapelsens höjdpunkt. Människan är ett mikrokosmos som återspeglar makrokosmos. Detta sker bland annat i samverkande fyrenigheter – de fyra elementen, de fyra årstiderna, de fyra kroppsvätskorna, jordens fyra zoner och de fyra vindarna. Allt detta är i samklang med samtidens etablerade medicin.

Men hennes vidare genomarbetning av temat, speciellt vad gäller kroppsvätskorna, går längre. Särskilt hävdar Hildegard att syndafallet är orsaken till att människor över huvud taget blir sjuka. Före syndafallet fanns ingen sjukdom, inga flegmata och ingen obalans. Seminalvätska och bröstmjölk, som båda är perverterat blod, fanns inte.

Boten mot sjukdom – återställandet av kroppsvätskebalans – är emellertid i stort sett traditionell, liksom utpekandet av olika medicinalväxter för speciella ändamål. Medicinen och kunskapen om medicinalväxter blir för Hildegard ett sätt för människan att bota de kroppsliga konsekvenserna av syndafallet, på samma sätt som tron är ett sätt att bota de själsliga. Medicinen ingår för Hildegard i ett magnifikt systembygge.

Varför har inte fler gjort lika mycket?

I en kommentar 300 år efter Hildegard förundrades Johannes Trithemius så mycket över Hildegards medicinska skrifter att han konstaterade att »endast från Den Helge Ande kan en kvinna ha lärt sådana ting».

Att en kvinna skulle kunna skaffa sig kunskap genom att studera samtidens medicinska facklitteratur och bearbeta lärdomarna på ett eget sätt föreföll honom uteslutet.

Dr Glaze avslutar därför sitt kapitel om Hildegard som medicinsk tänkare med följande mening (i fri översättning): »Vad som kan vara värt att fundera över avslutningsvis är emellertid inte hur kunde hon göra det utan snarare varför har så få kvinnor åstadkommit lika mycket?» •